

HANDÓ PÉTER

A mesterséghez és a szülőföldhöz való hűségben

Ifj. Szabó István 80 éves

Ifj. Szabó István és Szabóné Nagy Mária „Mikszáth társaságában”

80 év – társadalmi időként szinte semmi, ha nem a történelem legviharosabb XX. századára gondolunk, amely igencsak alapos és radikális változásokat hozott, mintegy megelőlegezve Stewart Brand – Gordon E. Moore törvényére alapozott – elméletét, mely szerint az emberiség tudása háromévenként megtízszereződik, s ez az exponenciális növekedés felgyorsítja a történelem menetét, „az élet folyamatos átmenetté válik, és minden nyugalmi pont elveszett a látókörünkéből” (Brand 2001: 22). 80 év – emberi léptékkal mérve csupán keveseknek adatik meg a létezés efféle teljessége, talán csak azoknak, akiknek az

életét áthatja a hivatásuk szeretete, hűségesek maradnak önmagukhoz, az elindító szülőföldhöz. Ifj. Szabó István bizonyosan ilyen ember, mégha a rendszerváltás óta meg is feledkezett róla a művészetpolitika, azaz nem része annak a diskurzusnak, ami az utóbbi két évtizedben intézményesíti a művészetet, behatárolja annak korszakos jellemzőit. Pedig tudjuk, ifj. Szabó István a '60-as, '70-es évek képzőművészeti szövetségének meghatározó személyisége, nem csak alkot, hanem szervezi is a művészeti életet, tanácsokat ad és döntéseket hoz, a szobrász szakma a „kisujjában van”. E feladatra nála alkalmasabbat akkor aligha lehetett találni. Egyrészt öröklí edesapja kivételes tehetségét, minden adott, ami genetikailag kódolható, másrészt még épp időben, a '48-as „reform” előtt, 1947-ben megérkezik a Képzőművészeti Főiskola demokratikus intézményébe, vagyis a Szovjetunióból importált szocreál művészetten túli területekre is bepillant, harmadrészt a nép fia, azaz NÉKOSZ-osként indul el a művészpályán. Ő az, aki a Rákosi-korszakban kibontakozó nemzedékből képes az „otthonról hozott anyagot” a szakma minden tudásának mobilizálásával bronzba önteni, kőbe vésni, fába faragni. Eredményeket felmutató tevékenységében kiválasztott és nem karrierista. Napjaink sikertörténeteinek felnöve szinte érthetetlen, hogy a Kádár-korszak gulyás-kommunizmusában ez a halk szavú, filozofikus alkatú ember vidékről érkezve miként képes döntéshelyzetbe kerülni. Évtizedeken keresztül rengeteg lemondással járó szerepet vállal a Művészetért. Elkötelezett. Szolgálatként éli életét. Feltehetőleg bizonyítani akar, kilépni az apa árnyékából, hogy folytatóként, ne pedig utánpótlóként ítéljék meg. Ugyanakkor felsőfokú tanulmányai során megszerzett ismeretei segítségével bármennyire is túllép apja östehetségén, mindig részben az az alkotó marad, aki a XX. század legjelentősebb népi fafaragójának

a fia. Köztéri szobrász és nem kiállító művész. Az elődök nyomdokait követve vallja, hogy a szobrász feladata a köztér arculatának formálása jeles személyiségek vagy történelmi események megjelenítésével. A szobor nem kiállításra, hanem egy adott helyre készül. A hely géniusza tehát behatárolja a megformázandó anyagot, a szóba jöhető kompozíciót. Épp ily fontos az ábrázolás hitelessége, a belső és a külső tulajdonságok együttes jelenléte. Szobrai elkészültét nem csak az ihletre bízta. Minden művét hosszú felkészülési folyamat előzi meg. Első lépéseként tanulmányozza a megjelenítendőről fellelhető ábrázolásokat és leírásokat, majd agyagba formázza a legjellemzőbb vonásokat. Ezt követően jön a gumiminta és a gipszbeöntés. Csak amikor már a legkisebb részlet is pontosan az és ott van, aminek és ahol lennie kell, csak akkor nyúl a végső anyaghoz, a kőhöz, a fémhez, a fához. Mesterként viszonyul minden feladathoz, s mesterként végzi is el, a szó legnemesebb értelmében. A '80-as évekre azonban a köztéri szoborállítási kedv lanyhulni kezd, s a kiállításokra dolgozó feltörekvő új nemzedéknek átadja helyét, életét egyre inkább saját művészetének kiteljesítésére szenteli – kezdetben a Százados úti, majd – édesapja halálát követően – az örökölt benczúrfalvai műteremben. Hite és küldetése van, amely magányos alkotóvá teszi. A szülőföldre való hazatérés pedig arra készíti, hogy Nógrád jeles szülöttjeit mintázza meg.

Ifj. Szabó István 80 éve kivételes 80 év. Maga a történelem, maga az ember történelme, a művész történelme, és maga a művészet történelme. A Horthy-korszakban nevelődik; a II. világháború ideje alatt tudatosul benne a világ, válik fiatal felnőtté; a szobrásszá fejlődéshez az alapokat ugyan hozza, s némiképp belekóstol a képzőművészeti tradíciókba is a '48-as kommunista diktatúra előtt, ám mégis a legkeményebb Rákosi évek alatt sajátítja el szakmáját; a Kádár-időszakban intenzív alkotó és művészetirányító életet él, teremt meg művészimázsát, fogalmazza meg hitvallását, jelöli ki feladatát, s határozza meg azt a nyelvet, amelyen hitelesen tud megszólalni, közvetíteni; a rendszerváltást követő alkotóéletét leginkább a hűségre való törekvés hatja át, s egyfajta bölcs rezignáció mind a saját, mind a világ pillanatnyi állapotára vonatkozóan. Ifj. Szabó István életét az értékteremtésnek szenteli, s erről ma sem kíván lemondani. 80 év tapasztalatával fogalmaz:*

Gyerekkoromban sem szerettem a tejet. Én nem tudtam meginni. Mindig irigyeltem a nővéremet. Ő zsíros kenyérral, meg paradicsommal elverte az éhségét. Az meg mindig volt a nyáron. De én nem tudtam megenni a paradicsomot se. Nem tudom mért. Ugyanígy még nem ittam sört. Borzasztóan irritál, utálattal tölt el a szaga is. Különben a kocsmaszagot se szeretem. Húsvétkor szagos szappanból csináltunk szagos vizet literes üvegbe. Lekötöttük a száját egy vászondarabbal, s azzal mentünk locsolni a lányokat. Tíz-húsz fillért kaptunk érte, így összegyűjtöttünk egy kis pénzt. Először a rokonokat kellett végiglátogatni. Lengyel János sógorom is apám bognár műhelyében tanította a mesterséget. Ő nyírt engem kopaszra, mert abban az időben a kisgyerekeket kopaszra nyírták, míg el nem végezték az iskolát. Húsvétkor mindig mondták, nem lesz belőlem ember, ha nem iszok meg egy pohár bort. A kisgyereket ilyenkor berúgatták. Részegen mentek az egyik háztól a másikig. Nem tudtak vacsorázni. Én meg nem voltam erre képes. Ez ilyen világ volt. Más világ volt. Kedvesebb. Nem volt ilyen feszültséggel terhes, mint most.

Én bőségesen reggelizek, s legközelebb három-négy óra felé eszem. Bár már rögzült szokásaim nincsenek. Változékony vagyok. Apám mindig korán kelő volt.

---

* Az alábbi szöveg a 2007. augusztus 16-án, ifj. Szabó István benczúrfalvai műtermében rögzített hangfelvétel részleteit tartalmazza.

Éjszaka kigondolta, amit csinálni akart. Már hajnalban kopogott, faragott, füttyült. Aztán úgy három óra felé elment a busz, ami annyit jelentett, hogy anyámnak ki kellett mérnie a porciót. Megivott két kis féldecit. Utána bejött, evett valamit, s pihent.

Ő rettenetesen mélyről indult. Eredményeihez borzasztóan nagy küzdelmek és energiák kellettek. És neki minden csak nagy csalódások árán sikerült.

Apám mellett tanúja voltam annak, hogy egy teljesen primer naiv művészként jelentkező iskolázatlan ember mekkora fejlődésen megy keresztül. 1933-ban beadta az iparát és '37-ben már a terenyei *Hősök szobrát* csinálta, vagyis egy országos bíráló bizottság döntése alapján képes volt egy értékelhető köztéri szobrot produkálni. Az akkori *Vasárnapi Újság* képes mellékletében együtt szerepelt Vastag Györggyel apám Múcsarnokban kiállított *Kaszaverője*. Tehát öt év alatt olyan utat tett meg a szobrászatban, amire nincs példa. Vármegyei ösztöndíjat kapott. Fölment Pestre kipróbálni a főiskolát. Rácz Lajos mozdonyvezetőnél lakott három hónapig. De hát kinevették, meg kigúnyolták. Palócosan beszélt és megcsinálta azt az *izomembert* két-három nap alatt, amit kezdő főiskolás diákoknak adnak feladatul. Gipszeket mintáztattak készségefölmérésként. Ezeket mind megcsinálta, de a következő héten már mást akart csinálni, mint amit kellett. A lényeg: eltanácsolták. Azt mondták, hogy elrontják, ha megtudja, hogy milyen nagy dolog az, amit csinál. A tehetséget meg kell őrizni. Menjen haza, s faragjon botokat. Itthon csinálta tovább a maga dolgát. Anyám valahogy fönntartott bennünket. Ő meg elszegődött Bóna-Kovács Károlyhoz, aki akkor jött vissza emigrációból Salgótarjánba. Hatására öntudatra ébredt az iparosodás. Tudtak foglalkoztatni egy szobrászt. És maga mellé gyűjtötte azokat, akikről hallott innen-onnan. Apámról az a hír járta, hogy jó fafaragó. Rajta kívül még Pintér Elemért és a Badics Palit vette maga mellé. Ők hárman mindent egymástól lestek el. Kivitelezték a *Báthory*-szobrot Salgótarjánban, Kisterenyén a *Csintalan Ábris síremlékét*. A Kálvária akkor jött létre a domborművekkel, a stációkkal. Bóna-Kovács nagyon joviális, kedves, beszélgetős ember volt, és művész. Kitálalt dolgokat, de nem ő kivitelezte. Apám volt közöttük a kirobbanó tehetség. A Badics Pali ugyan fölkerült Pestre, de a siroki sírköves szintjén maradt. Pintér Elemérből meg Terenyén szódagyáros lett, bár két évet elvégzett az Iparművészeti Főiskolán.

Akkoriban Balassagyarmat volt a megyeközpont, Tarján pedig egy rohamosan fejlődő város. '37-ben bekerültem a Chorin Ferenc Gimnáziumba. Terenyéről vonattal jártam Tarjánba. A Kassai soron az öreg Szőlősi mindig elkísért az állomásra. Tizenkét éves koromban már leventéskedtünk a sacpályán, ahol most egy lakótelep áll a Megyeházával szemben. Lejjebb, a Szilágyi-birtokon volt a polgári iskola. Nekem gyerekkoromban Tarján egy házsort jelentett. A középpontban az Izidor-üzlet. A sarkon egy nagy kút, mögötte egy piac. A piachoz vezető sarkon meg a Végh-könyvkereskedés. Ott adták ki a *Munkás* című újságot.

Annakidején, mikor Pesten élve csináltam a szakmám, a feleségem örökké ellemezte a szervezőtevékenységemet. Még utólag is emiatt szemrehányásokat tesz, holott nem tudtam én az elől kitérni. Nem olyan egyszerű dolog volt az akkor se. Tehát a szakmai élet szervezésében nagyon intenzíven részt vettem, de állíthatom, alig akad olyan kollégám, aki tisztán tudott kijönni belőle. Énnekem ebből konfliktusom, belső lelkiismeret-furdalásom sose volt. Akivel együtt dolgoztam, meg az a

generáció, akit együtt tartottam, ma is szívesen emlékszik vissza és hiányolja azt a szakmai, testületi közéletet, ami akkor volt. A '60-as, '70-es években tizenkét évig szakosztálytitkári feladatokat láttam el a Szövetségben. Akkor jött létre a lektorátus, a központosított mecenatúra. Nehéz volt úgy megmaradni, hogy az ember ne egy klikknek vagy egy brancsnek az embereként legyen számon tartva. A többségnek pedig ez volt a vágya. A politikai vezetés, az Aczél György nem szeretett. Többször fölterjesztettek érdeemes művészi címre, de én mindig ki lettem húzva. Én a szakmát összefogtam, és a szakma tulajdonképpen mindig berzenkedett a központi irányítással szemben. Ennek képviselője kínos ügy volt. Ám mindig ott állt mögöttem a szakma. A hatalom pedig szakmaiságra, közéletre, jellemtisztaságra, demokráciára, meg szociális érzékenységre hivatkozott. Miképpen ma is. Jó szlogen volt. Ugyanakkor azok, akik ezt felügyelték, kiemelt emberek voltak. S akit nem a lektorátusi munkaelosztón keresztül foglalkoztattak, azokat mindig rászédették. Minden ilyen eset nálam csapódott le. Minden egyes alkalommal a szakma elé vittem a történeteket. Ebből tudták, hogy Somogyi, Borsos, vagy Varga Imre hány munkát kapott az adott évben. Nekem háromszázhusz szobrász foglalkoztatását kellett a munkaelosztó-bizottságokon, meg a képzőművészeti alap zsűriztetésein keresztül megoldanom.

Ifj. Szabó István végleges helyére váró Nagy Iván portréja

Az én időmben jöttek létre a vidéki szabadteri kiállítások. Többek közt a salgótarjáni területi kiállítás is Kovács Béla vezetésével. Pestről a lektorátus ráerőltetett a városra egy-egy művészt, így került ide egy-két köztéri szobor.

A kisplasztikai biennálét először Sopronban akartuk megrendezni, de volt ott egy éremszakosztály, ezért Pécs mellett döntöttünk. Szabó Gáborral, Rétfalvi Sándorral megszerveztük az első Siklósi-Villányi kőfaragó szimpóziumot. Később lett belőle nagyatádi és nyíregyházi is. Ugyanezt a grafikusok Csohány Kálmán segítségével csinálták. A festők is megvalósították a magukét... Hát Kálmánnak is ráment tíz esztendeje, de őneki szerencséje volt, Supka Manna melléállt. A szobrászoknál viszont nem volt művészettörténész, ideológus, aki előre vitte volna az ügyüket. Nem volt, hiszen nagyon kemény nagy alakjai voltak ekkor még a szobrász szakmának. Például a Pátzay Pál, aki politikailag is kiállt, de csak a háttérben. Kisgazdapárti volt. Ő tudott bajszrángatással hangulatot teremteni, valakit

agyoncsapni, meg kinevettetni. Mikor a főiskolára kerültem, kormánybiztosként is tevékenykedett. Alig járt be korrigálni az osztályhoz. Ilyen világ volt.

'47-ben még Pátzay volt a rektor. Én nagyon jól indultam a Főiskolán. A mi generációnk volt az első, akit bevontak a közéletbe. A földosztó diákokból összejött a

Dózsa Kollégium. Ennek tagjai szétraajzottak és megcsinálták a szakkollégiumokat. Az írók kollégiumától a képzőművész kollégiumokig. Tehetségkutatáson keresztül, előképzettség nélküli parasztyerekek érkeztek a Főiskolára. Kis Nagy András az egyik legjellemzőbb figurája volt. Se gimnáziuma, se semmi. Az elemi iskolát is a libalegelőn töltötte. Írni, olvasni is úgyszólván alig tudott. De tehetséges emberként fogadták. Félig se végezte el a Főiskolát, elvitték a Szovjetunióba. Mikor hazatért, hatalmas küzdelmet vívott az ellen, hogy ő Szovjetunióban végzett. Paraszt gyerek léttére elvette Miklósi Mariannt, egy zsidó lányt. Boldogulni akart. Hihetetlenül furcsa, ellentmondásos életpálya az övé. Gyorsan kiemelték és mindennel elhalmozták. No de ahhoz, hogy a szakmán belül ezek viszonylag konfliktusmentesen zajlottak le, s nem jártak egymásnak feszüléssel, ahhoz a szakmai közéletet nagyon kézben kellett tartani. Én voltam az, aki a salgótarjáni *Radnóti* szobrot készítő Varga Imrét először elvittem magammal a Szovjetunióba az ottani szakosztály-értekezletre, bár mindenki tudta róla, hogy úri fiú, s már '45 előtt is szobrászkodott. Az iskolai reformot követően úgynevezett osztálypreferencia volt, tehát csak a munkáskádereket próbálták segíteni. Emellett rettentő szelekció volt. Tizenegy fölvételezőből négyen maradtunk a Főiskolán. Vígh Tamás – habár szolgabíró gyereke volt – sikeres lehetett, mert még '47 előtt bekerült a Főiskolára és Ferenczy Béni növendéke lett. Varga Imre apja horthysta repülő tiszt volt. Őt a tótumfaktum Pátzay kellett, hogy fölkarolja.

Pátzay nagyon precízen meg tudta fogalmazni az ő hildebrandos német precizitású művészetelméletét. Sokkal karakteresebb volt a személyisége szellemi kisugárzása, mint a műveinek a hatása. S bár annak ellenére, hogy római iskolás volt, tulajdonképpen a Horthy-idők egyik művészetet meghatározó iskolájától ekkorra leválasztotta magát. Mert ugye Klebelsberg Kunó a Trianon után magyarországi kultúrpolitikájával kulturális góccokat hozott létre. A Római-, a Bécsi Akadémiát. Igen sok pénzt költöttek erre abban az időben, amikor nyomorgott az ország. Fölismerték a művészet társadalmi hasznát. Viszont amikor a rendszerváltozás megtörtént, a Római Iskolával nem tudták, hogy mit csináljanak. A fellendülő köztéri szobrászatnál igénybe lehetett venni őket, mert profik voltak. S mindennek a Százados úti művésztelep volt a fellegvára. Mindig mindenki onnan indult ki. És akkor az Aczél-féle kultúrpolitika kispolgári művészkedésnek minősítette az irányításukkal folyó munkát, mivel nem tudták egyértelműen és közvetlenül a napi politika, az osztályharcos megjelenés propagálójává, propagandistájává silányítani a főiskolai oktatást. Megindult a tanári kar kinyírása. Pátzay fölülelemkedett ezen. Mellette még Bernáth Aurél, a Gresham-kör voltak a magyar képzőművészetben a művészeti elit képviselői. És volt a magyar avantgárd. A kettő között lötyögött, mint sajátosan magyar karakterszobrász – mondjuk –, Ferenczy Béni vagy Medgyessy Feri bácsi, aki klasszikus eszközökkel az igazi népi paraszttípusokat formázta meg.

A Képzőművészeti Főiskolán '49-ben jött be a reform. Akkorra már a tanácsrendszer kipróbálása megtörtént Miskolcon. Ott és akkor vezettem először a művésztelepet Váci Andrisékkal. A reform ürügyén kiszórták a régi polgári mestereket. Eltávolították Gulyást, Cs. Szabó Lászlót, aki később az angol rádió egyik magyar adását vezette. Nyelv- és magyar irodalomtörténetet adott elő. A generációjukat mind kidobták a Főiskoláról '49-ben. Szovjet mintára átszervezték egy régi

vágású akadémiát, ahová tényleg demokratikus módon lehetett bekerülni. Addig egyedül a fölvételin elárult képzőművészeti képességek voltak mérvadók. A felvettek piros vagy fekete indexes hallgatókká váltak. A művészképzésen túl tanári, rajztanári diplomát is meg lehetett szerezni. Ez '49-ben megszűnt. Egy teljesen középiskolás rendszerű képzést indított be Bortnyik Sándor, aki Kassák- meg az avantgárd-körnek illusztris tagja volt. A szovjetrendszerű oktatás fő-főalakja lett. A színvonal zuhant. Teljesen rá lett kényszerítve egy egész kelet-európai régióra az úgynevezett Szovjetunióból eltanulható szocialista-realista képzőművészet. Egy központosított, diktatórikus ideológia megvalósítása volt a cél. A könyvtáros Gyöző bácsinak ekkortól például impresszionistákról szóló könyveket nem lehetett kiadni. A reprodukciós anyagot letiltották. Voltak, akik nem is tudtak a létezéséről. Nagy lelkesedéssel nőttek fel, s közben fogalmuk se volt, hogy mekkora veszteség érte őket. Bekerültek a köztéri szobrászatba a lektorátuson keresztül, de ma már nem tartják művészetnek azt, ami akkor megvalósult. De a mai világot nem lehet összehasonlítani vele. Nyereség ez ahhoz képpes?

Először Pátzay mesternek voltam a tanítványa, aztán harmadévben áttettek a Stróbl-osztályba, hogy legyek a demonstrátora. Ami annyit jelentett, famulusa, tanársegédje lettem a mesternek, aki hetente kétszer jött korrigálni. A mester velem beszélt meg, hogy milyen modellt vegyünk föl, kinek milyen tanmenet szerint. Az osztályon első-, másod-, ötödévesek is voltak. Közvetítő lettem a tanár meg a növendékek között. Ez politikai, bizalmi dolognak számított. Mindenesetre – idézőjelbe téve – éltanuló voltam. Az más kérdés, hogy cserébe mit kellett volna csinálni, s mit csináltam. Talán ezért nem szeretett a Bíró Karcsi. Ő volt Rákosi öccse, Ratkó Anna miniszter férje, és ő lett a Főiskolán a tanulmányi osztályvezető. Például azt akarta, hogy délután ne járjanak be a gyerekek az osztályba mintázni, csak elméleti órák legyenek. Fontosabbnak tartotta az orosz- meg a marxizmus órán való pontos megjelenést, a szorgalmas teljesítményt, mint a művészeti szakmára történő felkészülést. Újvári Béla műtörténésznél, amikor még a tantárgyat szabadon lehetett felvenni, a szürrealizmusról és absztrakt művészetekről szóló óráit hallgattam. Lossonczy Tamásnak akkor nyílt kiállítása a Fővárosi Képtárban. A vizsgán Lossonczy Tamás kiállításáról kérdezett és megbuktatott. Évvégén viszont, amikor megtudta, hogy népi kollégista vagyok és a reform szele már érződött, anélkül, hogy egyáltalán kérdezett volna valamit, beírta az ötöst az indexembe. A világ akkor is rettenetesen feszültséggel terhes volt. Nem értékeket néztek, hanem politikai orientációt. Újvári az elsők között került ki a Főiskoláról. Mi lehetett belőle? Segédmunkás. Talicskázott, építkezésen dolgozott. Kapcsolatai révén hamarosan visszakerült a lektorátusi osztály művészettörténeti vezetőjeként, így az összes zsűrizés fejévé vált. Nagyon sok tanárt kinyírt. A szocreálnak kikiáltott vonal nagyon ilyen szemellenzős, politikailag roppant feszítő szemléletet képviselő potentátja lett.

Pátzay idejében eljutottam odáig, hogy jó szakmai minősítéssel végeztem a Főiskolán. Diplomaosztónk azzal zárta, hogy ezt a nemzedéket mi még megtanítottunk megjeleníteni. Mindjárt kaptam is egy megbízást a *Milleniumi emlékműnél*, hogy csináljam meg a *Bethlen Gábor* szobor alatti, történelmi múltat felidéző domborművet.

Az elsők között, Kokas Ignáccal meg a Csernus Tibivel együtt lettem Derkovits-ösztöndíjas. Csernus volt a leghűségesebb Bernáth-tanítvány. Sokkal jobb Bernáth-képeket csinált, mint a mestere. Hantai Simonnal barátságot kötött, aki '47-ben még

a Bernáth-osztály tanársegédjeként tevékenykedett, majd gyorsan disszidált. '56 után Bernáth tartotta a hátát, hogy Csernus néhány hónapra kimehessen. De aztán megtiltották a visszajövetelét, mert az engedélyezett külföldi tartózkodást túllépte. Kint ragadt Hantainál és világhírű lett.

Mára már a szobrásznak térformák segítségével sokkolni kell, vagy valami irodalmi témát közölni. Nem fontos a megjelenítés biztonsága, az emberalak. Holott évezredekig egyedül a figurán – az állati és az emberi formán – keresztül lehetett közölni emberi mondandót. Ez volt a köztéri szobrászat, ami a XIX. századtól kezdődően egyre inkább lebomlik és fölhígul. Napjainkban a formabontásból jön létre minden. Ugyanakkor megmaradni ezen a szinten, amin még mindig gyakorlom a megjelenítést – sokak szemében ásatagnak tűnik. De én nem tudok, nem akarok mást csinálni. Ettől még nem érzem magam alsóbbrendűnek.

A szobor nem azzal fejeződik be, ahogy azt a műteremből kiteszem, hanem a néző által válik befejezetté. És minden egyes néző mást lát ki belőle. Én viszont arra törekszem, amit mondok, azt ne lehessen félreérteni. Ez a lényege a dolognak, ha köztérre teszem ki.

Napjainkban a szobrászat efemer jelenséget rögzít. Ha ilyen luxust megengedhet magának a társadalom, ha egyesek milliárdosokká válhatnak, akkor szegény emberek mért ne hihetnék, hogy ők a szellem szintjén, ami a „legolcsóbban” előállítható, hedonisták, élvezkedők lehetnek, a pillanatért élhetnek. Viszont föltehető a kérdés: érdemes-e ezt fenntartani? Érdemes-e teret engedni neki? Ugyanakkor a szellem embereiből álló réteg fenntartja ezt a társadalmat, visszaél a tudásával.

Rettenetesen fontos az alapindítás. Az én esetemben ugye magától értetődött. Nem kerültem szembe apámmal. Később, a munkámban se. Medgyessy Ferenc emberileg is, meg a mondanivalóit illetően is nagyon szimpatikus volt számomra. Paraszti származását nem letagadva, mint értelmiségi, mint orvos, elkezd szobrászkodni és megteremt egy sajátosan magyar, zárt, tömör, belső öntudatot meg életörömet sugárzó figuratív világot. Ez szimpatikus volt. De nem tudtam, nem is akartam követni, mert a zártsága számomra kicsit túlzott volt. Én egy részletezőbb szemlélet mellett köteleződtem el. És ez az, amitől nem tudok elszakadni. Végző soron minden adottság kérdése. Nem úgy éltem meg az életpályám, hogy korszakaim lennének, meg szellemi kalandozásaim. Szeretem a mesterségem. Kőfaragás, kovácsolás, lemezmunka, hegesztés – mindenféle ipari mesterséget űz tulajdonképpen egy szobrász. Az alkotás mindig anyaggal való küzdelem is. A szobor szellemi tartalma egy hosszú kimunkálási folyamat alatt alakul ki. S hogy mivé alakul, abban nagyon nagy a mesterségbeli tudás szerepe. Nélkülözhetetlen az anyagismeret. A szerszámot is tudni kell használni. Tehát ez is egy kultúra, és nem alacsonyabb rendű. A szobrásznak nyitni a térbe. Az ábrázolt minden egyes porcikáját külön-külön kell megjeleníteni, de ennek mind egy irányba kell hatnia. Vagyis, ha Madáchnak akarom megformázni, akkor hátulról is Madáchnak kell lennie. Ez énnekem elég szent ahhoz, hogy megmaradjak mellette. Ehhez képest handabandázni nagyon könnyű, meg dekoratív dolgot csinálni is. Készítettem egy-két dekoratív művet, de azok is népi motívumokkal átszőtt, díszítőjellegű szobrok voltak. Valom, hogy az ember megjelenítésén keresztül lehet széles társadalmi rétegeket érdeklődővé tenni saját történelmük iránt. Itt tartok és nem is tartom fontosnak, hogy valahova elkalandozzak. Tehát így vagyok és maradok bábuszobrász. Szeretek

mennél hitelesebben előadni. Most foglalkoztat Madách, ez a roppant összetett szellemi alak. Hogy róla mit tud az ember? Valami kis részletet. De, ha ezt meg tudom mintázni, akkor már gondolom, megérte.

Az első vázlat ritkán rajz, többnyire plasztika. Két-három hétig csak fejben gondolkodok. Többnyire rögtön nincs meg a forma. Azon kell spekulálnom, a belső készítés mit igényel, ahhoz keresi azt, hogy hogyan is lehetne ezt megközelíteni, hogyan is lehetne felmutatni, kibontani abból az anyagból, egyáltalán milyen anyag volna hozzá jó. Azzal kezdi az ember, hogy agyagból megközelítőleges előképet, vázlatot, valami jelzésszerű dolgot rögzít. És hogyha van egy agyagvázlatom, akkor térek csak rá a részletekre. Kell tehát egy alapgondolat. Ahhoz, hogy én Madáchcsal foglalkozzak, Madáchról elég sok mindent össze kell olvasnom. Ez mindig, minden esetben így helyén való. Nem beszélve arról, hogyha van valami látható kép, akkor nekem az nagyon fontos, hogy ahhoz hű legyek. Nekem ez az elsődleges, a legfontosabb dolog. Az nagyon zavar, ha nem tudom a karaktert megformálni. Aztán a külső hasonlóságon túl arra koncentrálok, milyen lelki állapotban lehet az ábrázolandó, tehát mit akar, mivel van elfoglalva, min töprenghet. Sugározzon belőle valami emberi, ami lehet egy mosoly, alig érezhető mimikai elválkozás, csak ott legyen benne az élet. Valami jellegzetes vonást ki kell emelni, az hangsúlyozza a karaktert. Például Mikszáth elhízott, puffadt, föllazult arcú ember volt. A kis, kiugró tömpe orrocskája, a nagy joviális, tésztás arca, meg palócos, hunyorgató, ravasz, mindig mókára hajló szeme, ezeket azért próbálja az ember egy kicsit szélsőségesen megcsinálni, hogy felhívja rá a figyelmet. Tehát ilyen eszközökkel élek munkám során.

Én a mesterséget megtanulva csak annak tudom szentelni a tevékenységemet, hogy olyan produktumot hozzak létre, ami időt álló. Arra nem kell külön törekedni, hogy mai legyen. A ma élő ember csak a mai dolgokat tudja. Mai időkbe dolgozva, csak mai hatásokat fölvéve tud az ember akármit is csinálni. A szobornál, ha egy biedermeier-korban élő ember portréját mintázom, akkor az olyan, mint egy irodalmi szövegben az idézet. Tehát a nagy embereket a maguk fizikai valóságában ábrázolom. A külső megjelenésüket idézem meg, és ezt lehetőleg minél pontosabban.

Most Csesztvére akarok csinálni egy szobrot, hogyha elmegy oda az ember, akkor a Madáchok, mint házigazdák fogadják őket. A Madách és Fráter Erzsébet szoborkompozícióban a reneszánsz ember magányos, szomorkás bánatát, belső küzdelmét formáztam meg. Fráter Erzsébet állása egy kicsit elhúzódtott. Az alázat és a segíteni akarás, meg a mellőzöttség sugárzik belőle. Az, hogy ki van szolgáltatva a párja kegyeinek, és el fognak szakadni. Ez már benne

Ifj. Szabó István Fráter Erzsébetet és Madách Imrét ábrázoló szobortervezete

van. Benne kell, hogy legyen. Madách mindig hátratett kézzel, gondolkodva sétálgatott. Azt szeretném, a maga emberi valóságában legyen madáchos az, amit Madáchról elképzelek. És ez a testi valóság kell, hogy kisugározzon valamit a belsőből is. Ezek a dolgok viszont, hogy hatni tudjanak, a külső természetes térben olyan méretbe és anyagba kell megfogalmazni, ami felidézi az embert, vagyis hitelesnek érzi a megjelenítést a néző.

A művészet szerepe általában specifikus, az emberi léthez szorosan hozzátartozó. Mióta az ember beszél, gondolkodik, gondolkodásának tanulságait úgy is kifejezheti, hogy azok korokon át hatók legyenek, derűssé, elviselhetővé, kényelmessé, szebbé tegyék az életet. Tehát a művészetre ilyen értelemben van szükség. Egy köztéri szobornak nagyon speciális tartalmi szándékai vannak. Közlés is van benne, meg ismeretanyag is. A fennmaradást szolgálja. Táplálja a nemzeti öntudatot, önismeretet. A művészet funkciója tulajdonképpen, hogy ezt segítse, előmozdítsa, támpontot adjon az utókornak, ha a történelmi tapasztalatokat akarja megismerni.

Ifj. Szabó István készülő szoborkompozíciójából Madách Imre gipszfigurája

Nem lehet nélküle meg az emberiség. Én a szűkebb hazám kulturális tudatának ébrentartására, erősítésére koncentrálok. Nógrád a legszegényebb régió. Ez mindig is az volt. Ugyanakkor kulturális értékekben a leggazdagabb. Óriási személyiségek éltek itt, olyanok, akik maradandót hoztak létre az egyetemes magyar kultúráért. Sőt Madách *Tragédiája* az egyetemes világkultúrába is beleszámít. Ő tipikusan ennek a vidéknek a gyermeke. Pontosan e megye szegénysége, kiszolgáltatottsága, elzártsága, és az, hogy az itt élőknek mindig meg kellett küzdeni azért, hogy észrevegyék, ettől egészen egyedi formát öltött ez a kultúra. És ezt jó, hogyha tudja. Jó lenne, ha büszkéek is lehetnénk rá. Ha tudnánk vele élni. Tehát ennek az ébrentartása, ez a kötelezettség egyre időszerűbb.

Ha nem is újabb 80 esztendőhöz, de még néhány évtizedhez adjon az Isten erőt ifj.

Szabó Istvánnak a palóc kultúra megőrzéséért végzett munkájához.

Felhasznált irodalom:

Brand, Stewart (2001): *Amíg világ a világ*. Budapest: Vince Kiadó.